

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

.....o0o.....

**CÂY LANH TRONG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA NGƯỜI
H'MÔNG Ở HUYỆN YÊN MINH, TỈNH HÀ GIANG**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN

Giảng viên hướng dẫn: TS. Nguyễn Thị Việt Hương

Sinh viên thực hiện : Bàn Hải Ánh

Lớp : VHDT 14B

Hà Nội – 2012

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành bài khóa luận tốt nghiệp, người viết xin gửi lời cảm ơn tới Phòng văn hóa thông tin huyện Yên Minh, Trung tâm văn hóa, Phòng dân tộc, Phòng nông nghiệp; Ủy ban nhân dân các xã, cùng toàn thể bà con dân tộc H'mông trên địa bàn huyện đã tạo điều kiện thuận lợi cho người viết thu thập tài liệu và khảo sát thực tế tại địa phương.

Người viết xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới TS Nguyễn Việt Hương, trưởng phòng đào tạo Trường Đại học Văn hóa Hà Nội, đã hướng dẫn đề bài khóa luận tốt nghiệp được hoàn thành.

Qua đây, người viết cũng xin được gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới toàn thể các thầy cô giáo trong khoa Văn hóa Dân tộc Thiếu số, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội đã nhiệt tình giảng dạy và giúp đỡ em trong suốt 4 năm học.

Khóa luận tuy có nhiều cố gắng nhưng không thể tránh khỏi những thiếu sót. Kính mong các thầy cô và các bạn đọc đóng góp ý kiến và bổ sung để khóa luận được hoàn thiện hơn.

Xin chân thành cảm ơn!

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	4
1. Lý do chọn đề tài	4
2. Lịch sử nghiên cứu	5
3. Mục đích nghiên cứu	6
4. Đối tượng, Phạm vi nghiên cứu	7
5. Phương Pháp nghiên cứu.....	7
6. Đóng góp của đề tài	7
7. Bố cục của bài khóa luận.....	8
CHƯƠNG 1: NGƯỜI H'MÔNG Ở HUYỆN YÊN MINH – HÀ GIANG	9
1.1. Khái quát về huyện Yên Minh – Hà Giang.....	9
1.1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên	9
1.1.2. Thành phần dân cư và đời sống kinh tế.....	12
1.1.3. Văn hóa xã hội	13
1.2. Người H'mông ở huyện Yên Minh – Hà Giang.....	14
1.2.1. Lịch sử tộc người và quá trình cư trú.....	14
1.2.2. Phương thức mưu sinh truyền thống.....	16
1.2.3. Văn hóa truyền thống	19
Tiểu kết chương 1	25
CHƯƠNG 2: CÂY LANH TRONG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA TRUYỀN	
THỐNG CỦA NGƯỜI H'MÔNG Ở HUYỆN YÊN MINH – HÀ GIANG... 27	
2.1. Cây Lanh trong đời sống văn hóa vật chất.....	27
2.2.1. Trong ăn uống	27
2.2.2. Trong dệt vải	28
2.2.3. Trong làm nhà	33

2.2. Cây Lanh trong đời sống văn hóa tinh thần	34
2.2.1. Trong đám cưới	34
2.2.2. Trong tang ma	34
2.2.3. Trong đời sống tâm linh	37
2.2.4. Trong văn học dân gian.....	39
2.3. Trong các hoạt động khác	42
Tiểu kết chương 2.....	44
CHƯƠNG 3: CÂY LANH TRONG ĐỜI SỐNG VĂN HÓA ĐƯƠNG	
ĐẠI VÀ NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA.....	46
3.1. Cây Lanh trong đời sống văn hóa đương đại.....	46
3.1.1. Quy trình trồng và chế biến lanh	46
3.1.2. Cây lanh trong đời sống vật chất	52
3.1.3. Cây lanh trong đời sống văn hóa tinh thần.....	54
3.2. Những vấn đề đặt ra hiện nay đối với cây Lanh của người H'mông ở huyện Yên Minh - Hà Giang.....	55
3.2.1. Xu hướng sử dụng cây lanh và ảnh hưởng đến đời sống ngày một giảm	56
3.2.2. Điều chỉnh mối quan hệ giữa kinh tế và văn hóa.....	58
3.2.3. Phát huy giá trị cây lanh trong đời sống văn hóa hiện nay.....	62
3.2.4. Những kiến nghị và giải pháp	64
Tiểu kết chương 3.....	67
KẾT LUẬN	68
PHỤ LỤC	70
TÀI LIỆU THAM KHẢO	83

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Dân tộc H'mông chiếm tỷ lệ dân cư cao nhất trong tổng số các thành phần dân tộc của tỉnh Hà Giang. Đây là dân tộc có nền văn hóa với bề dày trên dưới 300 năm sau khi từ Trung Quốc sang định cư ở miền bắc Việt Nam. Văn hóa H'mông với nhiều dáng vẻ độc đáo, đang từng bước làm rạng rỡ đời sống tinh thần của một cộng đồng, tuy trải qua nhiều những thăng trầm của lịch sử, song những giá trị văn hóa của người H'mông vẫn duy trì và phát triển trong xu thế chung của văn hóa Việt Nam thống nhất và đa dạng.

Trong thời kỳ đổi mới của đất nước, những giá trị văn hóa đó có biến động, có thay đổi, nhưng là sự thay đổi cho phù hợp với điều kiện, với hoàn cảnh mới chứ không bị mất đi, nhằm hội nhập với các dân tộc trong khu vực và trên thế giới.

Tồn tại song song cùng rất nhiều nghề thủ công truyền thống như: Đan lát, làm đồ da thắng ngựa, làm đồ gỗ, đồ trang sức bằng bạc, rèn đúc nông cụ, sung kíp... thì nghề trồng lanh dệt vải có vai trò rất quan trọng trong đời sống văn hóa vật chất cũng như tinh thần của người H'mông. Một điểm dễ phân biệt nhất giữa các dân tộc đó là trang phục, mà cây lanh lại là nguyên liệu chính tạo ra trang phục của người H'mông. Chính vì vậy, việc giữ gìn nghề trồng lanh dệt vải của đồng bào H'mông cần phải được sự quan tâm của toàn xã hội. việc làm này cũng rất đúng với chủ trương “Xây dựng làng văn hóa du lịch cộng đồng gắn với phát triển, tôn tạo nghề thủ công truyền thống” trong giai đoạn hiện nay của các nhà hoạch định văn hóa. Việc chọn ***“Cây lanh trong văn hóa người H'mông ở huyện Yên Minh, tỉnh Hà Giang”*** để tập trung nghiên cứu và tiếp xúc sâu hơn nữa văn hoá H'mông. Sở dĩ, chúng tôi chọn dân tộc H'mông ở Yên Minh để nghiên cứu vì đây là địa bàn người viết

đã và đang sinh sống, và dân tộc H'mông cũng là một dân tộc cư trú khá đông tại đây. Ngày nay, khi mà kinh tế du lịch đang phát triển mạnh mẽ bao trùm khắp các bản làng của các dân tộc thì người H'mông vẫn còn đang lưu giữ và bảo tồn đầy đủ những giá trị văn hoá truyền thống. Đặc biệt, những giá trị văn hoá ấy còn có điều kiện để phát triển vì nó được đang được đảm bảo bởi một cuộc sống đầy đủ hơn từ khu du lịch công viên địa chất toàn cầu cao nguyên núi đá Đồng Văn.

2. Lịch sử nghiên cứu

Từ rất sớm, dân tộc H'mông đã trở thành một đối tượng nghiên cứu của nhiều nhà nghiên cứu trong và ngoài nước, thuộc nhiều chuyên ngành như: Lịch sử, Dân tộc học - Nhân học, Văn học, Điện ảnh, phóng sự, kinh tế, hội hoạ...hầu như ngành nào cũng có các công trình nghiên cứu đã được công bố về một khía cạnh nào đó văn hoá của dân tộc H'mông.

Ở nước ta việc nghiên cứu các dân tộc thiểu số manh nha từ những năm đầu 60 của thế kỷ trước, dân tộc H'mông cũng được các nhà nghiên cứu đi sâu tìm hiểu trong giai đoạn này, cho đến nay các công trình nghiên cứu về các khía cạnh thuộc dân tộc H'mông được công bố rất nhiều như: Doãn Thanh “ Dân ca Mèo” (NXB văn học – Hà Nội – 1967) tác giả tập chung vào dân ca H'mông; Vương Duy Quang “quan hệ dòng họ trong xã hội người Mông” 1988 – tạp chí dân tộc học số 2; “ *Dân tộc Mông ở Việt Nam*” của Cư Hòa Vần – Hoàng Nam, “*Người H'mông ở Việt Nam*” của Vũ Quốc Khánh, “*Người H'mông*” của Chu Thái Sơn....Các công trình nghiên cứu này cho ta cái nhìn khái quát nhất về dân tộc H'mông qua lịch sử di cư vào nước ta, đặc điểm các ngành H'mông, cho đến các thành tố văn hoá như việc ăn, ở, tổ chức làng xã, quan hệ dòng họ, tôn giáo – tín ngưỡng...

Các công trình nghiên cứu về cây lanh ở các phương diện và ở những địa phương khác nhau thì có một số công trình như: “ *Máy nhận thức*

về trang phục H'mông” của Nguyễn Tất Thắng, *Trang phục phụ nữ H'mông Hoa ở Huyện Mù Cang Chải, tỉnh Yên Bái*” của Trần Thị Thu Thủy, “*Sự đổi mới nghề dệt, may cổ truyền của người Hmông*” của Quách Thị Oanh - Tạ Đức, *Trồng lanh và nghề dệt vải của người Mông ở Đồng Văn – Hà Tuyên*” của Vương Thị Bình, “*Hoa văn trên vải dân tộc H'mông*” của Diệp Trung Bình, “*Trang phục của người Mông Lènh*” của Trần Sỹ Nguyên, “*Giải mã biểu tượng lanh trong dân ca dân tộc H'mông*” của Đặng Thị Oanh...

Các công trình chủ yếu giới thiệu ở mức khái quát về cây lanh, cách thức trồng, chăm sóc, thu hoạch lanh và các công đoạn chế biến lanh thành vải. Sau đó là quá trình dệt lanh thành các bộ trang phục với các hoa văn đặc trưng của từng ngành.

Ngoài ra, còn rất nhiều các công trình nghiên cứu về dân tộc H'mông xoay quanh các vấn đề về kinh tế, định canh định cư, tín ngưỡng – tôn giáo...Tuy nhiên, các công trình nghiên cứu trên mới chỉ dừng lại ở sự việc giới thiệu cây lanh và vai trò của cây lanh trong việc dệt vải, các biểu tượng của nó trong các tác phẩm thơ ca dân gian với một hình tượng nào đó, chứ chưa thực sự nghiên cứu chuyên sâu về cây lanh đối với đời sống văn hoá vật chất và văn hoá tinh thần của dân tộc H'mông ở một vùng miền nhất định. Dù vậy, đây vẫn là nguồn tài liệu thực sự quý báu cho đề tài “ ***Cây lanh trong văn hóa người H'mông ở huyện Yên Minh, tỉnh Hà Giang*** ” mà người viết đã chọn đề nghiên cứu.

3. Mục đích nghiên cứu

Thông qua việc tìm hiểu, nghiên cứu về cây lanh, tác dụng của nó đối với đời sống văn hóa vật chất và đời sống văn hóa tinh thần của dân tộc H'mông ở Yên Minh – Hà Giang trong truyền thống, đề tài muốn khẳng định những giá trị của nó trong đời sống văn hóa truyền thống và đương đại. Đồng

thời nêu ra một số vấn đề cần đặt ra phát huy giá trị văn hóa của cây lanh trong đời sống hiện nay.

4. Đối tượng, Phạm vi nghiên cứu

- *Đối tượng nghiên cứu:* Đối tượng nghiên cứu chính của đề tài là *Cây lanh trong đời sống văn hóa của người H'mông ở huyện Yên Minh – Hà Giang*.

- *Phạm vi nghiên cứu:* Nghiên cứu tại huyện Yên Minh – Hà Giang, nơi có đồng đồng bào H'mông sinh sống.

5. Phương Pháp nghiên cứu

Để hoàn thành được đề tài khoá luận này người viết đã sử dụng nhiều phương pháp:

Thứ nhất, mục đích của đề tài là có cái nhìn chân thực và cận cảnh thực tế về cuộc sống của dân tộc H'mông ở Yên Minh – Hà Giang, nên người viết sử dụng chủ yếu phương pháp điền dã dân tộc học, cùng các phương pháp quan sát tham gia, phương pháp phỏng vấn, ghi chép, chụp ảnh...

Thứ hai, từ những tài liệu thu thập được khi đi điền dã và các tài liệu thành văn người viết sử dụng phương pháp phân tích, thống kê để phân loại và xác định thực trạng ảnh hưởng của cây lanh hiện nay với đời sống của người H'mông.

Thứ ba, đề tài còn sử dụng phương pháp lịch sử và phương pháp logic nhằm có cái nhìn chân thực và rõ nét nhất và qua đó lý giải nhiều vấn đề xoay quanh các quan niệm của người H'mông về cây lanh đối với đời sống văn hoá của họ.

6. Đóng góp của đề tài

- Thứ nhất đây là công trình nghiên cứu chuyên sâu về Cây lanh đối với đời sống văn hóa của người H'mông ở Yên Minh – Hà Giang.

- Thứ hai, từ đề tài này đã đóng góp một phần tư liệu vào kho tàng kiến thức về văn hoá, bản sắc của người H'mông nói chung.

7. Bố cục của bài khoá luận: Ngoài phần mở đầu và phần kết luận, khoá luận gồm 03 chương:

Chương 1: Người H'mông ở huyện Yên Minh – Hà Giang

Chương 2: Cây lanh trong đời sống văn hóa của người H'mông ở huyện Yên Minh – Hà Giang

Chương 3: Cây lanh trong đời sống văn hóa đương đại và những vấn đề đặt ra

---

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [14]. Trần Hữu Sơn, “*Xây dựng đời sống văn hoá ở vùng cao*”, NXB Văn hoá dân tộc, 2004
- [15]. Chu Thái Sơn (chủ biên), “*Người H'mông*”, NXB. Trẻ, Hà Nội, 2005.
- [16]. Mai Thanh Sơn, “*Người H'Mông - với việc giữ gìn những giá trị văn hoá truyền thống*”, Tạp chí Dân tộc học, số 6/ 2004
- [17]. Trần Thị Minh Tâm : “*Về việc bảo tồn và phát triển nghề dệt vải lanh truyền thống của người H'mông*”, Tạp chí Nghiên cứu Đông Nam Á, số 2/ 2005.
- [18]. Tô Hoài, “*Bút ký Tô Hoài*”, NXB Hội Nhà văn, Hà Nội, 2000.
- [19]. Nguyễn Tất Thắng: “*Mấy nhận thức về trang phục H'mông*”. Tạp chí Dân tộc học số 4/ 1993.
- [20] Ngô Đức Thịnh, “*Trang phục cổ truyền của các dân tộc Việt Nam*”, NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1997.
- [21]. Ngô Đức Thịnh, “*Văn hoá, văn hoá tộc người và văn hoá Việt Nam*” NXB Khoa học xã hội. Hà Nội, 2006.
- [22]. Bùi Xuân Tiệp, “*Bước đầu giải mã một số biểu tượng trong lễ hội Gầu tào và dân ca hiao duyên dân tộc Mông*”. Tạp chí Văn hoá dân gian số 3/2005.
- [23]. Đặng Nghiêm Vạn : “*Huyền thoại về nguồn gốc các tộc người*”. Tạp chí Văn hoá Dân gian, số 2/ 1991.
- [24]. Đặng Nghiêm Vạn, “*Cộng đồng quốc gia dân tộc Việt Nam đa tộc người*”, NXB Đại học quốc gia, Tp. Hồ Chí Minh, 2003.
- [25]. Cư Hoà Vần – Hoàng Nam: “*Dân tộc Mông ở Việt Nam*”. NXB Văn hoá dân tộc, Hà Nội, 1994.
- [26]. *Văn hoá dân tộc Mông Hà Giang* (do sở văn hoá thông tin – Du lịch Hà Giang xuất bản 1996)

[27]. Một số bài viết trên các phương tiện thông tin đại chúng.